

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКАМИ
НАВЧАННЯ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВИХ
СИТУАЦІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Виконав: здобувач 2-го курсу, групи СО (МЛ) -2 м
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
ОП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Бокоч Є.І.

Форма навчання: заочна

Науковий керівник: д. філософії, ст.викладач Кравченко Т.М.

Рецензент: д. психол.наук, професор кафедри іноземних мов Хмельницького
національного університету
Олександренко К.В.

Висновок кафедри про магістерську роботу

Магістерська робота розглянута. Здобувач Бокоч Є.І.

допущений до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання

(підпис)

(прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2022 року

Мукачево – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ НАВЧАЛЬНИХ МІКРОДІАЛОГІВ.....	8
1.1. Суть та характеристика діалогічного мовлення.....	8
1.2. Структура та функціональні типи діалогів.....	16
1.3. Дидактико-методичні аспекти навчання діалогічного мовлення на уроках іноземної мови.....	19
1.4. Навчальний мікродіалог як ефективний засіб формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	27
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ МІКРОДІАЛОГІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.	36
2.1. Комплекс тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	36
2.2. Організація та перебіг методичного експерименту	56
2.3. Аналіз результатів експерименту та їх інтерпретація.....	73
Висновки до розділу 2.....	85
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний період розвитку шкільної освіти зазнає радикальних змін, які сприятимуть адаптації учнів до умов сучасного світу, що швидко змінюється, їхній творчій самореалізації в особистісній та професійній сферах. Своєрідним відгуком на соціальне замовлення сучасного суспільства є головні положення Закону України «Про освіту» (2017 р.), Національної доктрини розвитку освіти, Державного стандарту базової повної загальної середньої освіти, які в світлі оновлення старшої школи, ставлять одним з головних пріоритетів модернізацію іншомовного навчання з комунікативною спрямованістю.

Відповідно до головної мети навчання іноземної мови у старшій школі, яка закладена у Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2010 р.), Типовій освітній програмі закладів загальної середньої освіти III ступеня (профільна середня освіта) (2018 р.), Навчальній програмі 10-11 класи (2017 р.) та Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003 р.), сучасний школяр повинен не тільки володіти певними знаннями в галузі іноземних мов, але вміти використовувати ці знання в активній діяльності і в міжособистісному спілкуванні, вільно спілкуватися в різних ситуаціях, дотримуючись традицій і норм, прийнятих у країні, мова якої вивчається; формулювати власну думку, висловлювати почуття щодо життєвих явищ, морально-етичних, естетичних, суспільних та інших проблем, тощо [16, с. 22].

Тому, саме перед закладами загальної середньої освіти постає проблема підготувати учнів до іншомовного спілкування в реальних життєвих ситуаціях, сформувати у них достатній рівень комунікативної компетенції, яку складають мовленнєві вміння, зокрема вміння у говорінні, за допомогою якого відбувається усне спілкування іноземною мовою в діалогічній формі [37, с. 73]. Тому, формування діалогічних умінь розглядається як важлива складова іншомовного

навчання на всіх його етапах.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема навчання діалогічного мовлення багатоаспектна і є предметом дослідження багатьох наук: філософії, психології, психолінгвістики, мовознавства, лінгводидактики.

Знаходимо філософські наукові розвідки, що спрямовувалися на визначення структури, змісту і функцій зовнішнього та внутрішнього діалогів у процесі спілкування (Т. Батищев, В. Біблер, М. Каган). Структурно-синтаксичні й функціональні ознаки діалогічного мовлення відображено у наукових доробках таких учених-лінгвістів, як В. Артемов, В. Колодязна, О. Леонт'єв, Ю. Пассов, В. Скалкін, Л. Якубинский. Види й мовні засоби діалогічних текстів досліджували І. Зимня, А. Мирошніченко.

Основу наукових знань про діалогічне мовлення та методику його навчання було досліджено в працях вітчизняних учених (А. Алхазішвілі, М. Вайсбурд, Р. Мільруд, О. Міролюбова, О. Петрашук, С. Ніколаєва, В. Черниш,) та зарубіжних (J. Anderson, N. Bilbrough, L. Dawes, S. Thornbury та ін).

Значне місце серед наукових досліджень посідає також проблема дидактико-методичних аспектів формування діалогічних умінь учнів (О. Вишневський, Г. Короненко, С. Литвиненко, Л. Сажко та ін.).

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, вважаємо, що поза межами досліджень залишається ще велика кількість актуальних методичних аспектів формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови. Зокрема, дискусійним є питання використання дієвих і ефективних методів і засобів формування в учнів старшої школи умінь діалогічного мовлення, яке на думку великої кількості науковців є головним критерієм сформованості іншомовної комунікативної компетентності. Зовсім незначна кількість наукових розвідок присвячена дослідженню використання, зокрема навчальних мікродіалогів, які на

нашу думку, можуть впливати на успішність формування діалогічних умінь, а відтак і удосконалити процес формування компетентності у говорінні учнів старшої школи.

З огляду на це, вважаємо порушену проблему актуальною, що обумовило вибір теми магістерської роботи **«Використання навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Відповідно до мети нашого дослідження, ми передбачили вирішення наступних **завдань**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної, методичної літератури проаналізувати суть та характеристику діалогічного мовлення та визначити дидактико-методичні аспекти навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках іноземної мови.
2. Виявити особливості та обґрунтувати доцільність використання навчальних мікродіалогів як ефективного засобу для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.
3. Розробити комплекс тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.
4. Експериментально перевірити ефективність та результативність використання комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Об'єкт дослідження – процес формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предмет дослідження – навчальні мікродіалоги як ефективний засіб формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що підвищенню рівня сформованості діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови може сприяти використання навчальних мікродіалогів та розробленого на їх основі комплексу тренувальних вправ.

Для рішення поставлених завдань були використані такі підходи й **методи дослідження**:

теоретичні – аналіз, узагальнення, порівняння, систематизація психолого-педагогічних та методичних джерел для аналізу суті та характеристики діалогічного мовлення та визначення дидактико-методичних аспектів навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках іноземної мови;

діагностико-емпіричні – спостереження, бесіди, опитування, діагностування з метою з'ясування рівнів сформованості досліджуваного феномену;

методичний експеримент – для перевірки ефективності використання комунікативних тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови;

математичної статистики – для доведення достовірності отриманих результатів дослідження та доцільності використання комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності використання комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Практичне значення результатів дослідження полягає в *розробленні* комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи, які можуть бути використані для розробки методичного забезпечення для уроків англійської мови, навчальних програм та НМК для забезпечення формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови; під час написання кваліфікаційних, курсових робіт, а також методичних рекомендацій з навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на X Міжнародній науково-практичній конференції: International scientific innovations in human life (13-15 квітня 2022 р., м. Манчестер, Об'єднане Королівство); на засіданнях кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівського державного університету, де виконувалася робота.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (73 найменування, з них 20 – іноземними мовами) і 1 додатку. Повний обсяг роботи – 101 сторінка друкованого тексту. Роботу ілюстровано таблицями та рисунками.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови. Узагальнення результатів методичного експерименту дало підстави сформулювати такі **висновки**:

1. У науковій літературі спостерігається розгалуженість сутності поняття «діалогічне мовлення». У лінгвістичній науці трактування цього поняття є більш універсальним, позаяк визначається як особливий вид мовленнєвої діяльності, що характеризується ситуативністю, наявністю двох або більше комунікантів, швидкістю і безпосередністю процесу відображення явищ та ситуацій об'єктивного світу, активністю мовців щодо вираження свого індивідуального ставлення до фактів, великою кількістю емоційних реакцій, персональною направленістю.

Установлено, що компетентність у діалогічному мовленні передбачає сформованість мовленнєвих, інтелектуальних, навчальних, організаційних та компенсаційних умінь; характеризується комунікативними, психологічними та мовними особливостями.

Розглянуто структуру діалогу та чотири основні функціональні типи діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями і думками, діалог-обговорення/дискусія.

Визначено дидактико-методичні аспекти навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови та з'ясувано певні труднощі, для подолання яких необхідно враховувати певні фактори: індивідуально-вікові особливості учнів, наявність чи відсутність у них мотивів навчання в цілому та спілкування ІМ зокрема, розвиток уваги й інтересу, рівень сформованості в учнів умінь застосовувати стратегії діалогічного спілкування; лінгвістичні та дискурсивні характеристики іншомовних

текстів, умови навчання; зміст і тема висловлювання, його мовне оформлення та умови спілкування.

Встановлено основні труднощі, які стають на заваді формуванню діалогічних умінь учнів, зокрема поєднання двох видів мовленнєвої діяльності — аудіювання і говоріння та непередбачуваність діалогічного мовлення; проаналізовано спеціальні вміння, які є показниками сформованості загального вміння вести діалог іноземною мовою; розглянуто основні підходи, етапи та групи вправ для навчання діалогічного мовлення.

2. Визначено можливості оптимізації процесу формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови з використанням мікродіалогів; дидактико- методичні аспекти доцільності використання мікродіалогів, які обумовлюються тим, що допомагають засвоювати і доводити до автоматизму використання «готових» мовленнєвих одиниць, «формул», «шаблонів», «кліше», «стереотипів», так званих «стягнених форм», слів-заповнювачів пауз; сприяють розвитку навичок реагувати на висловлювання співрозмовника, розширенню практики розмовної мови за рахунок вільного оволодіння кліше для діалогів; можуть використовуватися на всіх етапах уроку, складати основу всіх комунікативних ситуації згідно тематики ситуативного спілкування згідно навчальної програми з англійської мови для старшої школи.

3. Здійснено аналіз поняття «вправа» та розглянуто їх типи, серед яких виділяють: комунікативні, умовно-комунікативні, некомунікативні.

Проаналізовано умовно-комунікативні вправи, які дозволяють здійснити тренування мовного матеріалу в навчальній комунікації, що імітує природну та обґрунтовано, що такими вправами є вправи на основі мікродіалогів, як структурних одиниць діалогічного цілого; з'ясовано, що алгоритмом роботи над створенням мікродіалогу за діалогом-зразком є ознайомлення зі змістом діалогу-зразка, виявлення ситуації спілкування та проблемного завдання; виділення

інваріативних та варіативних складових; відтворення діалогу-зразка за допомогою схеми структурного скелету діалогу у вигляді ключових слів чи кліше; видозміна ситуації та підбір власних реплік та складання власного діалогу без опори на зразок; конкретизовано вимоги до завдання і до змісту вправи на основі мікродіалогів, серед яких виділяємо: врахування варіативних способів вираження думки з можливістю використовувати різні типи речень; ситуативність вправ, тобто наближеність до реальних життєвих ситуацій учнів; наявність елемента новизни; культурологічну спрямованість, враховування лексичного діапазону саме в межах сфер спілкування, передбачених навчальними програмами; розглянуто та наведемо приклади структурно-мовленнєвих схеми для навчання мікродіалогів, вправ та завдань до них.

Розробка комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи уможливила проведення методичного експерименту.

4. Для здійснення експериментальної перевірки ефективності використання комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для підвищення рівня сформованості діалогічних умінь учнів старшої школи організовано формувальний етап дослідження.

Для його проведення було здійснено розподіл учасників експерименту на контрольну та експериментальну групи. Учні ЕГ навчалися за звичайною навчальною програмою, проте на них здійснювався формуючий вплив шляхом використання на уроках англійської мови комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів. У КГ навчання здійснювалось за звичайною навчальною програмою і традиційною методикою. Ніякого формуючого впливу на учнів цієї групи не здійснювалося.

З метою аналізу результатів формувального етапу експериментального дослідження здійснено порівняння цифрових показників сформованості

сформованості діалогічних умінь учнів старшої школи на етапі вхідного та вихідного (підсумкового) контролю. Для об'єктивності оцінювання та вірогідності отриманих результатів експериментального дослідження було використано методи математичної статистики – середній коефіцієнт навченості (К), за В. Беспальком.

Результати обчислень свідчать, що після проведення експериментального навчання учні експериментальної групи продемонстрували підвищення коефіцієнта навченості з 0,64 до 0,73 (в 1,1 раза) з приростом в 0,09.

Порівняльний аналіз в контрольній групі дав змогу побачити зниження показників рівня сформованості діалогічних умінь учнів за деякими критеріями та зниження рівня коефіцієнта навченості з 0,64 до 0,63 (-0,01).

Результати, одержані в процесі експериментальної перевірки підтвердили гіпотезу про доречність та доцільність використання розробленого комплексу тренувальних вправ на основі навчальних мікродіалогів для формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування діалогічних умінь учнів на основі навчальних мікродіалогів. Перспективами подальших досліджень можуть бути проблеми використання навчальних комунікативних ситуацій для формування діалогічних умінь учнів.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>